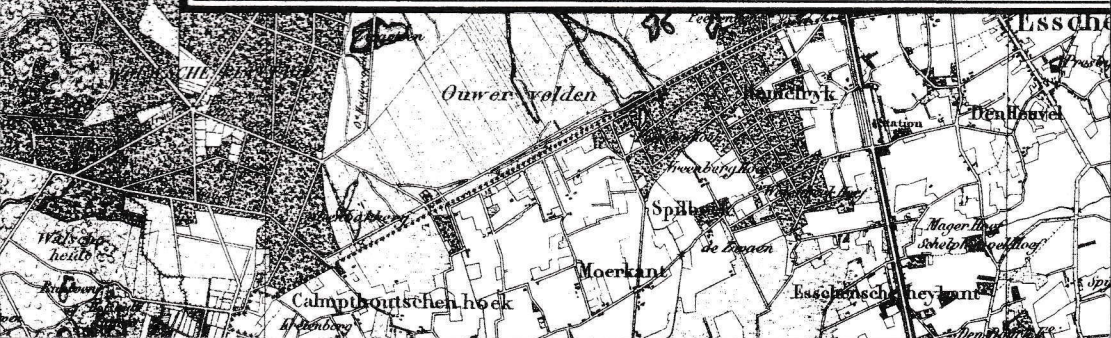

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

4 - 2000

DE GRENS

Zonder markeringen is een grens niet meer dan een onzichtbare lijn, die alleen op landkaarten is te zien.

De grens is de afbakening van het nationaal territorium, gemarkeerd door grenspalen.

Mensen zijn altijd gefascineerd geweest door grenzen.

Voor de een betekende een grens een uitdaging die, in werkelijkheid onzichtbare, rode lijn op de landkaart te overschrijden; voor de ander was het een streep die niet mocht, of kon overschreden worden.

Grenzen zijn vaak ook raakpunten met andere volkeren en culturen.

De tijd gaat snel.

Binnen enkele decennia zal de grens de eeuwenoude functie verloren hebben en nog slechts voortleven in verhalen over smokkelaars, douaniers...

Door het recent ten uitvoer brengen van het, akkoord van Schengen (31-12-1992) zijn de Europese binnengrenzen weggevallen met vrij verkeer voor personen en goederen.

De grens België-Nederland heeft een lengte van 450 kilometer en werd vast gelegd in de traktaten van Londen van 19 april 1839, het traktaat van 5 november 1842 en de overeenkomst van 8 augustus 1843.

De grens met Nederland is minder een culturele grens. De bewoners aan beide zijden van de grens behoorden eeuwenlang bij het Hertogdom Brabant, tijdens de Tachtigjarige oorlog werd het gebied van Nederland losgescheurd en ingelijfd bij de

Republiek der Zeven Provinciën der Nederlanden.

Noord- en Zuid Brabanders groeiden uiteen en wij noemden ons op zeker moment Vlamingen.

Natuurlijke grenzen.

Indrukwekkende natuurlijke grenzen als hoge bergketens kent, ons land niet met Nederland.

Enkele brede rivieren, een voormalig moeras komen nog dichtst bij in de buurt van een natuurlijke afscheiding tussen België en Nederland. Vooral politieke factoren hebben de grens bepaald. Bij de afbakening van de grens leek water erg dienstbaar; de loop van een rivier of zelfs van een smal beekje is soms duidelijk zichtbaar in het landschap.

Kunstmatige grenzen vormen het grootste deel van onze staatsgrens. Ze kunnen niet als dusdanig in het landschap worden waargenomen en

Voor de twee Rijken.

Ministerie van Buitenlandsche Zaken.

OPENBARE Aanbestedingen

WEGENS HET LEVEREN EN PLAATSEN VAN
**IJZEREN EN HARDSTEENEN
PALEN,**

BENODIGD OP DE GRENSLIJN
welke Nederland van België afscheidt.

De STAATSRaad, GOUVERNEUR van het Hertogdom Limburg,
brengt ter kennis van de belanghebbenden, dat door hem op Zaterdag den 2^{en} December aanstaande, ten elf uren, in het Hotel van het Gouvernement te Maastricht, in tegenwoordigheid van eenen Nederlandschen en van eenen Belgischen Commissaris, in het openbaar zal worden aanbesteed, het leveren en plaatsen van palen, benoodigd op de grenslijn welke het koninkrijk der Nederlanden van dat van België afscheidt.

Er zullen vier afzonderlijke aanbestedingen plaats hebben, welke zullen bestaan, te weten:

De 1^e in het leveren van 388 Grenspalen van gegoten ijzer.

De 2^e in het leveren van 356 hardstenen Grenspalen.

De 3^e in het naar de respective plaatsen vervoeren en stellen van 218 ijzeren en 137 steenen Palen, en

De 4^e in het naar de respective plaatsen vervoeren en stellen van 170 ijzeren en 210 steenen Palen.

Deze aanbestedingen zullen plaats hebben bij inschrijving, instelling en opbod.

Exemplaren der bestekken en voorwaarden zullen ter lezing liggen, zoo in de Nederlanden als in België, aan de Ministerien van Buitenlandsche Zaken, aan de provinciale Gouvernemen ten, en bij Heeren Burgemeesters van Ruernond, Eindhoven, Turnhout, Breda, Bergen-op-Zoom en Bus van Geel.

Naderc inlichtingen zijn te bekomen aan de bureaux van de Nederlandsche en Belgische Commissarissen te Maastricht, belast met het beheer wegens het leveren en stellen der grenspalen.
Maastricht, den 30 October 1843.

De Stateraad, Gouverneur voornoemd,
GENICKE VAN HERWIJNEN.

Gedruckt bij **BURY-LEFEBVRE**, druk

Openbare aanbestedingen wegens het leveren en plaatsen van de ijzeren en hardstenen grenspalen.

worden gemarkeerd.

HOE HET KONINKRIJK BELGIË TOT STAND KWAM.

Na De Tachtigjarige oorlog (1568-1648 Vrede van Münster) hadden de Zuidelijke Nederlanden, het tegenwoordige België, een heel andere evolutie ondergaan dan de Noordelijke Nederlanden, vooral onder invloed van het katholicisme.

In 1795 was België door Frankrijk geannexeerd.

Op 21 juni 1814 bepaalde de grote mogendheden met het Verdrag van Parijs dat de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden verenigd zouden worden onder één vorst, nl. Willem I.

De verdeling ging zonder verzet gepaard tot in 1830 de revolutie in Brussel uitbrak tegen het Hollands Bewind. In de septemberdagen van 1830 wordt het staatsverband met Nederland verbroken.

Het voorlopig bewind, gevormd door de leiders van de opstand, proclameert de Belgische onafhankelijkheid op 18 november 1830. De Duitse prins Leopold van Saksen-Coburg besteeg op 21 juli 1831 de Belgische troon onder de naam van koning Leopold I.

Na zijn troonsbestijging nam hij het bevel over het Belgische leger in handen tijdens de Tiendaagse Veldtocht van Nederland.

Koning Willem I mobiliseerde zijn leger om te kunnen optreden tegen de opstandige Belgen, een groot deel van het Hollands leger werd ingekwartierd in Brabant.

Van 2 tot 12 augustus 1831 vond de Tiendaagse Veldtocht plaats. De Hollandse troepen rukten België binnen onder leiding van de Prins van Oranje.

Doordat België de Franse troepen ter hulp had geroepen werd het Hollandse leger op eigen bodem teruggedreven.

Willem I zag te laat dat hij aan het kortste eind zou trekken, hij had zijn leger te lang gemobiliseerd, de staatskas raakte leeg en stilaan verloor Willem I zijn grote populariteit.

Willem I weigerde pertinent, België te erkennen, maar Engeland en Frankrijk zorgden ervoor dat de scheiding een feit werd en koning Willem I erkende België als Koninkrijk, op 19 april 1839 en werd in Londen het scheidingstraktaat getekend.

Op 7 oktober 1840 trad Willem I af als koning van Nederland; zijn zoon Willem II volgde hem op.

DE AANBESTEDING VAN DE GRENSPALEN.

Bij de aanbesteding op 2 december 1843 bleek de ijzergieterij "Société des Vennes" uit Luik de laagste inschrijver te zijn voor de 388 ijzeren palen, nl. 10.489,50 gulden, zodat de fabricagekosten per paal 27,03

gulden bedroegen.

De 356 hardstenen palen werden door Stevens te Maastricht gemaakt voor 4727 gulden, of wel 13,28 gulden per paal.

Het vervoer en plaatsen van 218 gietijzeren en 137 stenen palen werd ook door Stevens aangenomen voor 3780 gulden.

Het vervoer en de plaatsing van de overige 170 ijzeren en 219 stenen palen werd voor 5008,50 gulden gegund aan Deliège uit Tirlémont (Tienen).

Zo hadden de inwoners van beide landen bijgedragen aan de afbakening van onze grenzen.

De totale kosten voor fabricage, vervoeren en plaatsen van de 744 grenstekens bedroegen 24.005, - guldens.

Dit was een enorme meevaller, want er was door de Ministeries van Buitenlandse Zaken van België en Nederland een veel hoger bedrag geraamd.

Ieder grensteken, geplaatst en wel, kostte maar 32,26 gulden.

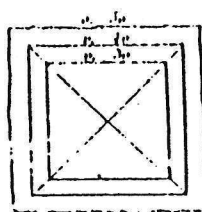
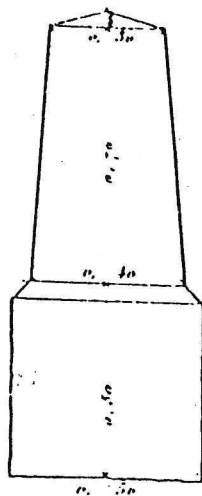
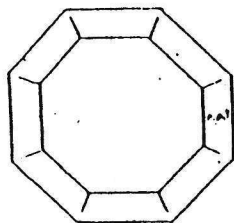
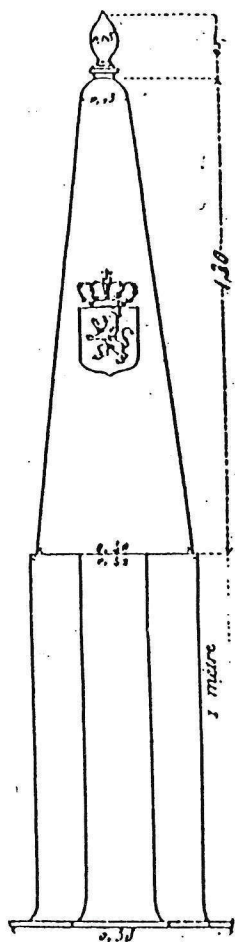
"Met het vervaardigen van de grensattributen schijnt wel haast gemaakt te zijn, want op 18 april 1844 werd door de Minister van Buitenlandse Zaken bevolen:

- de ijzeren en steenen palen ter plaatsche te stellen in de loop der maand nu aankomende;
- de grondeigenaren moeten dit dulden krachtens een wettig tractaat berustende op alle landen;
- er moet worden toegezien dat er geen schade wordt toegebracht aan de landerijen etc. etc.

Mocht er door deze of gene eigenaar, nadat op de meest welwillende wijze door den weg van overreding vergeefsch beproefd heeft de noodzakelijkheid te doen inzien, zij vrijwillig het stellen der palen toelaten, halsstarrig blijven weigeren zijne toestemming daartoe te verleen, zoo zal men meer rigoureuze middelen, waar toe tractaat bevoegdheid verleent, in het werk moeten stellen in dier voege dat intusschen met het plaatsen der palen worden voortgegaan ... "

Welke rigoureuze middelen toegepast zullen worden, wordt niet vermeld.

GRENSPALEN EN GRENSSTENEN .

Schets van de ijzeren en hardstenen grenspalen.

Na de erkenning van België door Willem I kwam al snel de procedure op gang over de grensafbakening tussen beide landen.

De precieze loop tussen België en Nederland werd op 8 augustus 1843 bepaald door Conventie van Maastricht.

Deze overeenkomst werd op 27 september door de Nederlandse koning en op 30 september door de Belgische koning bekrachtigd.

Deze overeenkomst bevat, naast het vaststellen van de grenslijn, ook bepalingen over percelen en wegen die overgedragen zullen worden of aan Nederland of aan België. Verder behandelt ze de waterwerken, visserij, veerponten, dijken, vrije toegangswegen over de grens voor grondgebruikers en grondeigenaren.

De Ministeries van Buitenlandse Zaken van beide Koninkrijken besloten dat deze zou geschieden door middel van ijzeren en hardstenen palen en iedere partij zou de helft van de kosten voor haar rekening nemen.

Besloten werd 388 gietijzeren en 356 hardstenen grenspalen te plaatsen. Bewoners van beide landen zouden de gelegenheid krijgen tot het vervaardigen van deze palen en stenen, het vervoer ervan en de plaatsing verzorgen.

Grote plakbiljetten van 60 x 60 cm, gesteld in het "Nederlandsch" en in het "Fransch" met daarop de datum van de vier afzonderlijke aanbestedingen op 2 december 1843 in het hotel van het Goevernement te Maastricht, werden in beide landen verspreid. Bestek en tekeningen van palen en stenen waren voorhanden en lijsten waarop vermeld stond waar, hoeveel en welke palen en stenen zouden moeten worden geplaatst, lagen ter inzage.

Gietijzeren palen, afgewisseld met hardstenen palen, zouden straks de grens tussen België en Nederland aangeven.

Te beginnen bij Vaals op het drielandenpunt waar grensmaal 1 staat, tot aan het Zwin waar grensmaal 369 te vinden is. Grensmaal nr 1 staat op een hoogte van 322 meter A.P. Op het voormalige vierlandepunt; toen grensden België, Nederland, Pruisen en het neutrale Moresnet aan elkaar sinds het Congres van Wenen van 28 juni 1814. Door het Verdrag van Versailles van 28 juni 1919 werd Moresnet aan België afgestaan en werd het, bij Vaals een "Drielandenpunt".

De middelste maal is de Belgisch-Nederlandse en de beide andere palen geven de Duitse grens aan. Voor Moresnet heeft er nooit een maal bestaan.

De meest westelijke maal nr 369 staat westelijk van de oude Zwinmonding op het duin, aansluitend aan de Belgische duinenrij, waarvan de punt op Nederlands gebied ligt. Door aangroei van de duinen stond deze maal niet altijd even stabiel en ging wel eens aan de

wandel. Herplaatsing en officiële metingen waren dan het gevolg.

Toch zijn er in lokaal 388 palen gegoten, omdat op de Maasoever in midden Limburg 19 dubbele palen zijn geplaatst die echter maar één nummer dragen, zodat grenspaal 369 terecht het goede nummer draagt

Een echte vaste lijn bij de plaatsing was er niet.

Op de meeste knikpunten kwam wel een paal, maar niet op alle.

Telkens als de grens aan een andere gemeente kwam, werd in ieder geval een grenspaal geplaatst.

Soms staan de palen dus ver uiteen, maar bij Kanne bijvoorbeeld, nabij Maastricht, staan er 21 ijzeren en 7 stenen palen. De kasteelheer van Kanne wist in 1843 te bewerkstelligen dat zijn bezit bij Nederland werd getrokken. Het ingewikkelde verloop van de kasteelgronden maakte het gebruik van een groot aantal palen noodzakelijk.

Een tegengestelde situatie vinden we in Baarle-Hertog en Baarle-Nassau. Hier werden in 1844 geen grenspalen geplaatst, grenspaal 214 werd in Poppel geplaatst, grenspaal 215 staat in Meerle; in totaal vijftig kilometer uit elkaar.

Hier was in 1844 nog geen grens bepaald, de meer dan twintig stukjes België omgeven door het grondgebied van Nederland vindt, zijn ontstaan in de Middeleeuwen.

Bij het bepalen van de loop van de grens in 1839 waren de Nederlanders uit op een compromis, er werden pogingen ondernomen voor grondruil, o.a. tegen Castelnau en het Nederlandse deel van Zondereigen. Men kwam niet, tot een compromis en besloot men de zaak een tijdje te laten rusten. De "bestaande toestand" was door de Gemeentebesturen van beide Baarles kadastraal vastgelegd in 1836 en deze processen-verbaal werden zonder meer in de uiteindelijke grensovereenkomst opgenomen, met de toevoeging dat het later zou worden uitgewerkt. De enclavegrenzen werden als gemeentegrenzen vastgesteld, maar niet als rijksgrenzen.

Vermits het onmogelijk bleek tussen de gemeenten Baarle-Hertog en Baarle-Nassau de grens "op eene doorlopende wijze daar te stellen" werden geen grenspalen geplaatst.

"Aan de gezegde gemeenten Baarle-Nassau en Baarle-Hertog gekomen, is de grens afgebroken ten gevolge van de onmogelijkheid om dezelve tusschen deze beide gemeenten op eene doorlopende wijze daar te stellen, behoudens de bepalingen van artikel veertien van het verdrag

IJzeren grenspaal no.243 dd 1843 staande aan de Hollandsedreef, op de grens Wouw – Essen, (grensovergang t.h.v. Hoeksebaan)
Fotocollectie De Vierschaer Wouw.

van vijf November achttien honderd twee en veertig, luidende als volgt:

'Het statu quo zal blijven bestaan, zoowe l met, opzigt tot de dorpen Baarle-Nassau (Nederlanden) en Baarle-Hertog (België) als ten aanzien van de daardoor loopende wegen.'

De verdeeling van deze gemeenten tusschen de beide Koningrijken maakt het onderwerp uit van een bijzonderen arbeid."

Pas op 26 april 1974 stelde een Nederlands-Belgische commissie de rijksgrens vast tussen grenspaal 214 in Poppel en 215 in Meerle; ofwel eennegede deel van onze totale Belgisch-Nederlandse rijksgrens .

Door de VVV van Baarle werd in 1976 de "Paal van Baal" geplaatst, één van de merkwaardigste grenspalen. Het is een replica van de officiële gietijzeren grenspalen, hierop is vermeld "anno 1198" ter herinnering aan het jaar waarin de grondslag voor de dubbele nationaliteit van beide dorpen werd gelegd; de paal is genummerd met 214 en 215.

BESCHRIJVING VAN DE GRENSPALEN

De gietijzeren grenspaal .

De totale hoogte van de grenspaal bedraagt 2m 47cm.

Bovenaan de paal op de afgeronde punt is een knop van 17cm hoogte geschroefd, met een dwarsdoorsnede van 8 cm en stelt een gestileerde dennenappel voor .

Onder de knop is een taps toelopend gedeelte van 1m 30cm daaronder een achtkantig onderstuk van 1 m lengte. Van dit achtkantig onderstuk zit 60 cm in de grond; hiervan is 40 cm in een fundering van baksteen gemetseld en dit rust op een 20 cm dikke gemetselde voet die 1 m in doorsnede is, waardoor de paal stevig verankerd is om omverwerpen te voorkomen.

Van binnen zijn de palen hol .

Iedere paal weegt 372 kg, het precies vastleggen van de plaats en hun hoge gewicht van de ijzeren exemplaren moesten er voor zorgen dat de onenigheid voor de toekomst zou worden uitgebannen.

Onder de bol, op het naar beneden toe breder uitlopende ronde gedeelte van de paal, staat het jaartal 1843, het jaar waarin de Belgisch-Nederlandse grens werd vastgesteld .

Bij de plaatsing werd tevens gebruik gemaakt van een doorlopend nummer.

Nummer en jaartal bevinden zich tegenover elkaar tussen het wapenschild van België aan de Belgische kant en de Nederlandse leeuw aan de andere zijde .

Hardstenen grenspaal staande aan de Hollandsedreef, op de grens Wouw – Essen, tussen de Mariabaan en de Hopmeerweg. (op deze paal een aanduiding van het NAP)
Fotocollectie De Vierschaer Wouw

Er is nogal wat verschil tussen beide wapens, maar boven ieder wapenschild bevindt zich een kroon, ten teken dat er twee Koninkrijken aan elkaar grenzen.

Het wapenschild van België.

Het Belgisch wapen toont een leeuw op een grondvlak met horizontale en verticale arcering, wat in de heraldiek de kleur zwart voorstelt.

Toe leeuw is ongekroond, wel betongd en benageld.

Hij heeft niets in zijn klauwen, de staart is opgeheven en het uiteinde van de staart is naar binnen gekruld .

Het wapenschild van Nederland.

Het Nederlandse wapen toont een gekroonde leeuw met een zwaard in de rechter voorklauw en een bundel pijlen in de linker, de opgeheven staart is naar buiten gekruld.

Op het vlak waarop de leeuw is afgebeeld zijn een aantal blokjes te vinden. De leeuw is benageld en heeft de tong uit zijn bek.

Het grondvlak is horizontaal gearceerd, wat in de heraldiek de kleur blauw voorstelt.

De hardstenen grenspaal.

De hardstenen hulppalen zijn vervaardigd van arduin er hebben een totale hoogte van 1m 30 cm.

Ze hebben een hoogte van 80 cm boven de grond en onder het oppervlakte gaan ze nog 50 cm de bodem in.

De bovenkant van de palen is afgeschuind, met een bovenvlak van 30 x 30 cm, daarna lopen ze schuin uit naar een grondvlak van 40 x 40 cm, daarna een schuinte naar het grondvlak van 50 x 50 cm.

Het basement van 50 cm hoogte en grondvlak van 50 x 50 cm is volledig onder het maaiveld geplaatst.

Er is op de palen geen opschrift noch een jaartal aangebracht.

Bij de grens die door de Maas wordt gevormd staan de palen steeds paarsgewijs tegenover elkaar.

CONTROLE EN ONDERHOUD VAN DE GRENSTEKENS.

Op 28 juni 1847 werd in Antwerpen door vertegenwoordigers van België en Nederland een reglement vastgesteld voor onderhoud en instandhouding van de grenstekens tussen beide landen.

"Reglement voor het onderhoud en de instandhouding der grenspalen, geplaatst op het frontiet tusschen Nederlanden en België, uit kracht der grensovereenkomst, gesloten te Maastricht den 8 augustus 1843.

De ondergeteekende commissarissen, door hunnen wederzijdsche

gouvernementen belast met de regeling der wijze van onderhoud en instandhouding der kenteekenen van grensscheiding tusschen de twee staten, zijn omtrent de volgende bepalingen overeen gekomen .

- Art. 1. De plaatselijke besturen der aangrenzende gemeenten, zullen in de lente van elk jaar, de op de grens geplaatste palen doen nagaan, ten einde zich te verzekeren dat ze in goeden staat zijn. Ingeval van beschadiging of verplaatsing, zal er een proces-verbaal in duplo van worden opgemaakt .
- Art. 2. Die stukken zullen, zonder verwijl , aan den gouverneur der provincie worden opgezonden, die de noodige maatregelen zal voorschrijven, om, zooals vereischt, degenen die zich aan zoodanige beschadiging hebben schuldig gemaakt, te doen vervolgen.
- Art. 3. De gouverneurs der provincien, tot welke de gemeenten behooren, waarin de voorvallen hebben plaatsgehad, zullen elkander over en weer eenen expeditie van het proces-verbaal mededeelen .
- Art. 4. Indien de beschadigingen niet aanzienlijk zijn en geen onmiddellijk herstel vereischen, zal men daar toe slechts om de drie jaar overgaan, en voor zoverre zulks noodzakelijk zij. Ingeval van dringende noodzakelijkheid zullen de gouverneurs zich onderling verstaan ten einde er zoodra mogelijk in voorzien worde. De onmiddellijke herstellingen zullen slechts dan worden gedaan wanneer beschadigingen van dien aard zijn dat zij de grenspalen van hun kenmerk beroven of hunnen vernietiging kunnen doen voorzien.
- Art. 5. De gouverneurs zullen beoordeelen of het noodzakelijk zij door middel van openbare aanbestedingen te werk te gaan, in dat geval zullen zij zich onderling verstaan, wegens het opmaken der bestekken van de te doene herstellingen van de leverantien die daaruit mogten voortspruiten. indien de kosten, door herstellingen te veroorzaken, niet hoog genoeg loopen, om eene openbare aanbesteding te vereischen, zullen gezegde gouverneurs in gemeenschappelijk overleg de wijze bepalen, volgens de welke de herstellingen gedaan zullen worden. De openbare aanbestedingen, indien ze noodzakelijk zijn, zullen beurtelings in den eene en in den anderen Slaat geschieden, in de hoofdplaatsen der aangrenzende provincien
- Art. 6. De kosten van herstel of vernieuwing der palen, zullen in gelijke delen, ten laste van de twee Staten komen, om het even welke de oorzaak zij van het voorgevallene.

- Art. 7. Wanneer de grenspalen opnieuw zullen moeten geplaatst worden, zullen de gouverneurs der twee Staten de gelijktijdige tegenwoordigheid op die plaats, van de burgemeesters der belanghebbende gemeenten bevelen, alsook de ingenieurs-verificateurs van het kadaster of hunne gemagtigden, opdat de plaatsing in alle opzigten overeerkomstig zij met de opgaven van de beschrijvende processen-verbaal der grensscheiding en met de grenskaarten, in de archieven van de gemeente berustende. Te einde zullen de gouverneurs zich onderling verstaan om het tijdstip van de bijeenkomst van de bovengenoemde anbtanaren te bepalen .
- Art. 8. De eerste herstelling zal plaats grijpen in de loop van het jaar een duizend acht honderdacht en veertig.
- Art. 9. De eerste aanbestedingen voor de herstellingen der grenspalen vinden plaats te Maastricht en 's-Hertogenbosch voor het gedeelte der grens, begrepen tusschen Pruissen en de Schelde, en te Gent en te Brugge, voor dat, hetwelk zich uitstrekt van de Schelde tot aan de zee .
- Art. 10. Bijaldien eene overeenkoms t gesloten wierd, betrekkelijk de gaping die er bestaat in de afpaling der grenzen tusschen de twee Staten, en dat ten gevolge dier overeenkomst, eene aanvullende plaatsing van grenspalen wierd vastgesteld, zoo zouden de eerste herstellingen geschieden door de zorg der commissarissen, die met deze werkzaamheid zullen belast zijn; en het tijdstip der eerste aanbestedingen, waarvan melding is gemaakt in de artikelen 8 en 9 van het tegenwoordig reglement, zoude des vereischt, tot het jaar een duizend acht honderd een en vijftig worden uitgesteld .
- Art. 11. De gouverneurs der aangrenzende provincien van de twee Staten zullen regtstreeks met elkaar in betrekking treden, omtrent alles wat de voorschriften van het tegenwoordig reglement aangaat.

Aldus gedaan en vastgesteld, in dubbele expeditie, te Antwerpen, den acht en twintigste junij, een duizend acht honderd zeven en veertig.

De Nederlandsche Commissaris
Van Hoof f .

De Belgische Commissaris
B. Jol ly.

Deze uitgave werd mede mogelijk door de
financiële steun van:
JOS VAN AERT
HOVENIERSBEDRIJF
Jagersweg 8 4726 SL Heerle, tel 0165-304248

